

Előszó

Bóta László (Tárkányi Bóta László) Felsőtárkányban született 1926-ban. Szülei földművesek voltak. Az egi Dobó István Gimnáziumban érettségizett, majd az ELTE Bölcsészettudományi Karára járt magyar–történelem szakra. 1951-ben szerzett diplomát, ezt követően az egyetemen gyakornok, tanársegéd, adjunktus, végül docens lett. 1994-ben ment nyugdíjba, de azután is visszajárt tanítani. Budapesten hunyt el 2013-ban.

Bóta Lászlónak rengeteg gondolata, ötlete, számtalan témája volt. Megtanulhattuk tőle, hogyan lehet az intuíció merészségét a kutatás alaposságával ötvözni. Szinte soha nem érezte véglegesnek a kutatási anyagot, mindig meg akart még nézni egy forrást, ellenőrizni még egy adatot. S mert az „idézettségi mutató” meg a „hány publikációd is van?” kérdés mögött megbúvó, hiúság hajtotta rivalizálás hidegen hagyta, kevés munkája jelent meg nyomtatásban. A ránk maradt, „csaknem kész” kéziratos művek és testes téma-dossziék száma azonban tekintélyes. Szerette élőszóban, beszélgetésekben, disputákban megforgatni a kutatott anyagot. Szakdolgozóinak mindig egy valóságos probléma vizsgálatát, ha lehet, megoldását tűzte ki célul.

Vizsgálódásainak vissza-visszatérő témái: Tinódi, a magyar zsoldárfordítások keletkezése, a Balassi–Rimay filológia, a gematrikus számok szerepe az irodalomban.

Tudományos fantáziáját azonban főképpen az eltűnt magyar epika izgatta, melynek létezésére számtalan utalást találunk az Anonymus emlegette „csácsogó énekektől” Ilosvai Selymes Péter előzményekre épülő Toldijáig, és még ezeken túl.

Az epikus maradványokat elsősorban az úgynevezett „régí stílusú népballadák” egyes csoportjaiban vélte megtalálni. A hetvenes évek elejétől valotta, hogy ez a balladatípus, amely a tőle nagyon is elütő „új stílusútól” a történet homályosságában, töredezettségében, vagyis „balladisztikusságában” különbözik, nem azért vált/lett esztétikailag olyanná, olyan széppé, amilyenek ismerjük, mert ez volt az alkotók (folklórfelfogásban a nép) eredeti szándéka, hanem mert az emlékezetből kikoptak a köztes elemek. Töredékekből képződött egy esztétikailag más minőség: epikából – ballada.

Bóta konkrét kutatási kísérletnek szánta az újszerű felvetéseket, mivel alternatív magyarázatokat, megoldásokat keresett a jól bevált, de a ballada keletkezéstörténetének problémáját szinte fel sem vető folklórelméletek mellett. Első közzétett kísérlete a mindannyiunk előtt ismert „Megölték a Basa Pistát, fejedelem katonáját...” kezdetű töredékhez kapcsolódik. Bár egy pár soros, egyetlen változatban fennmaradt szöveg nem igazán alkalmas a mögöttes epika felfejtésére, vizsgálata mégis jól jellemzi a módszert, amit Bóta László „történeti elvű balladakutatásnak” nevezett. Szemben az akkor kizárólagos folklorisztikai elmélettel, mely szerint a nép „teremti”, találja ki és csiszolgatja a szöveget, illetve a komparatisztika teóriájával, amely azt vallja, hogy a történet magva, a szüzsé keletről hozott vagy éppen nyugatról jön, nálunk átformálódik, és a nép alakítja ki az ismert változatot-változatokat, Bóta elgondolása szerint a felejtés a balladává válás legfőbb mozgatója, s ha ez igaz, akkor van mit felejtetni, tehát a ballada mögött epikus történetnek kellett lennie.

A történeti elvű balladakutatás komplex tudomány. Felhasználja a folklórkutatás eredményeit, valamint az irodalom- és történettudományét, melyek mellett a kutatónak esetenként például a heraldika, a genealógia, a numizmatika területére is el kell kalandoznia, mindig az adott terület elismert szakembereitől kérve véleményt hipotézise helyességét illetően.

Bóta László szavaival élve: „A folklorisztikának régi, mondhatnánk originális problémája, hogy eredetét tekintve valójában *folklór-jelenség* és *folklór-alkotás-e* a ballada, vagy pedig a *műköltészetből* vagy általában a költészet és az írott irodalom egyéb jelenségeiből deriválódott olyan kisépikai forma, amely csak a szájhagyományozódás folyamatában alakította ki sajátos esztétikai minőségét. Továbbá: egyszerűen *kisépikai forma-e* a ballada vagy pedig szűkebb, tematikailag is szegmentálható jelenség? *Mikor, hol* és milyen társadalmi közrejátszásának eredményeként *alakult* vagy alakulhat *ki a*

ballada? Történelmi jelentkezésének első korszakában egyedül a parasztság folklór-alkotásának tekinthető-e, vagy inkább egy össznépi folklór-jelenség még, amely csak később válik kizárólagosan a parasztság költészetévé? És végül eredendőek-e, vagy ha nem, *hogyan alakultak ki a ballada sajátos műfaji jellemzői és minőségei?*”

Kötetünk Bóta László legfontosabb írásait tartalmazza. Számuk csekély, de gondolatindító valamennyi. Ezzel a gyűjteménnyel tisztelgünk emléke előtt, remélve, hogy akad majd kutatásainak folytatója.

Fazakas István